לט: התכלת פרק רביעי מנחות

או גדיל **או** פתיל. למאי דפריש לעיל דמפתיל שמעינן דבעי ב׳ חוטין תכלת קשיא דהכא דרשינן ליה לאו גדיל לו פתיל וי״ל דהא נמי שמעת מינה כיון דבמד פרשה כתיב גדיל ובמידך כתיב פתיל ומיהו קשה דפתיל מלילת ונקא דדרשינן לקמן (דף מב.) אין לילת אלא ענף ויש לומר דאיצטריך לילת לאסמוכינן ולאמר עסיתון לרין לפרוד כדאיתא לקמן ובספרי דרש ועשו להם לילת שומע אני יעשה כולה גדילים מ״ל לילת הא כיצד כדי שתהא גדיל יוצאת מן הכנף ולילת מן הגדיל והא כריתא קשיא לרבה בר בר חנה וקשה נמי לרב דדרש ליה הכא מפתיל והתם דרש ליה מלילת:

יז)**וההוא** גדילים למניינא. תימה מאי דוחקיה דרב למימר גדילים למניינא נימא דקרא בא לומר תרוויהו בעי גדיל ופתיל ויש לדחוק ולפרש דטעם דרבה בר בר חנה משום דדרש גדילים כמו מיעוט אחר מיעוט משום דכתיב בלשון רבים ואע״ג דליכא [a] גדיל כלל וכי תימא אם כן פתיל דכתב רחמנא למה לי איצטריך דאי לא פתיל הוה פסלינן פתיל וגדיל בהדי הדדי קמשמע לן פתיל ורב סבר למניינא ולא למעט [b] גדילים ותימה רבה בר בר חנה מנא ליה:

ופותליהו מיתוכו. פירש בקונטרס שחוט של כרך מן המניין ובלשון אחר פי׳ שיהא הפתיל דהיינו הענף משובשל למטה ויוצא מן הגדיל ותימה דהא נקרא לן מלילת לקמן (דף מב.) וכמתניתין פירשתי בע״ז שכפלו כעין פתילה והיינו עייף להו מיעף דלקמן (שם):

לבן נמי פטר. פירש בקונטרס אע״ג דלא מינא דכנף הוא ולא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל דטוליו בר מתכלת איקרו מין לבן אלא הכי פירושא אע״ג דרב נחמן. הוה מלי למימר דמדרבנן הוא אלא משום שהמורלים יש להם לבאר דכריסם יותר מי נמי לא מתכבר ליה כמו שנבאר בסמוך: **ורב** נחמן דאמר בתנא דבי רבי ישמעאל. תימה הא שפיר שני מדרבנן ויש לומר דלא מתכבר ליה למימר הכי אלא מכח נמי מתכבדא וכי דחי ליה צריך למצוא תנא אי נמי לא מתכבר ליה לפלוגי אדרשא דמינה אי לא משכח ליה [c] תנא ונראה דמכולהו תנאי מוכח דאית ליה הכנף מין כנף ולא מייתי דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לומר דבגדיהם

וגדילא מיגדל. כל לילית היתה גדיל ולא שייר בה ענף כלל: **ולא יאי פכלפא.** משום דאין בה ענף: **גדיל שנים.** כלומר אי הוה כתיב גדיל תעשה לך [1] משמע ב׳ חוטין דאין גדיל פחות משנים השתא דכתיב גדילים משמע מרבעה: **עשה גדיל.** מד׳ חוטין שיהיו ד׳ חוטין כמוך הטלית ולכשיכפלם ויעשה מהן [2]גדיל יהו שמונה [3]: **ופותליהו מתוכו.** אותו חוט שכרך בו יהא מן המנין. ל״מ ופותליהו מתוכו תנה פתיל ענף למטה: **חוטי למר פוטרין בשל פשתן.** לאותם שני חוטין של לבן אם של למר הן פוטרין בסדין של פשתן עם התכלת [4] ואע״ג דליכא הלשתא מין כנף דהוי של למר כיון דתכלת [5] שניהם חוטין הן דתכלת [6] עמרא מינהו ופוטר בשל פשתן דהא תכלת כתב רחמנא בהדיא לבן דלמר נמי פוטר בשל פשתן משום לבן: **חוטי למר ופשתים.** לבן של פשתים ושל [7]למר תכלת: **פוטרין בכל מקום.** בכל מיני בגד ואפי׳ בשירלים דמהו דמימא שירלין פטורין והוו כלאים שלא במקום מלאה קמ״ל דמיין: **בשירלין.** מעיל של משי: **והלך.** מעיל שעושין מאותן יא) דגים [הוא בית המולעת] שמצויים במיניו״ שקורין פלוריל״: **סריקין.** מעיל עשוי מנעורת של משי: **למר ופשתים פוטרין בהן.** קא ס״ד שני חוטין למר ושני חוטין לבן של פשתים: **הן.** עלמן כלך וסריקין במינן פוטרין דאם עשה [8] לילית יב) בטלית שהוא מינו יכל: **אלא אי אמרת מדאורייתא.** מחיינן שירלין בלילית היכי פטרה בהו לילית דלכך [9] הא מדאורייתא לילית דלמר ופשתים הוא [10] דפוטרין כדאמרינן לעיל למר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך: **ורב נחמן.** דאמר לעיל שירלין מדרבנן הוא דמחיינן דאי מדאורייתא לא פטרי בהו מינו: **כדאמרי׳ ישמעאל.** יג) דאומר אין מחיינן בלילית אלא בגד למר או בגד ופשתים: **בגדים בתורה פשט.** על כנפי בגדיהם [11]: **ופרט לך.** יד) בכלאים (דברים כב) וגבי נגעים (ויקרא יג) בבגד למר או בבגד ופשתים: **מפיק מאידך מגא כו׳.** דהא מאידך [12] מרבה כל הבגדים: **למר ארבעים ונוסף.** למר של עזים קרי נוסף לפי שאין לך כשאר למר: **מנין.** שמטמאין בנגעים: **אלמוד לומר או בגד.** בגד למר או [13] בגד ופשתים (שם):

וגדילא מיגדל אמר רב יאי גלימא ולא יאי תכלתא רבה בר בר חנה אמר יאי גלימא ויאי תכלתא במאי קא מיפלגי רבה בר בר חנה סבר כתיב [1]גדיל וכתיב [2]פתיל או גדיל או פתיל ורב סבר לעולם פתיל בעינן וההיא גדילים למניינא הוא דאתא [3]גדיל שנים גדילים ארבעה [4]עשה גדיל [5] ופותליהו מתוכו אמר שמואל משמיה דלוי חוטי צמר פוטרין בשל פשתן איבעיא להו של פשתן מהו שיפטרו בשל צמר צמר בשל פשתים הוא דפטר דכיון דתכלת פטרה לבן נמי פטר אבל פשתים בצמר לא או דלמא כיון דכתיב [6]לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך לא שנא צמר בפשתים ולא שנא פשתים בצמר ת״ש דאמר רחבה אמר רב יהודה [7]חוטי צמר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן פוטרין בשל צמר חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ואפילו בשיראין ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן השיראין פטורין מן הציצית איתיביה רבא לרב נחמן [8]השיראין [9]והכלך והסריקין כולן חייבין בציצית מדרבנן אי הכי אימא סיפא וכולן צמר ופשתים פוטרין בהן אי אמרת בשלמא דאורייתא היינו דמישתרו בהו כלאים אלא אי אמרת דרבנן היכי מישתרי בהו כלאים [10] אימא או צמר או פשתים הבי נמי מסתברא דקתני סיפא הן [11] במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין אי אמרת בשלמא דרבנן היינו דמיפטרו במינן אלא אי אמרת דאורייתא צמר ופשתים הוא דפטר אי משום הא לא איריא כדרבא [12]דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב צמר ופשתים הא כיצד [13]צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין ורב נחמן [14] כדתנא דבי רבי ישמעאל [15]דתנא דבי רבי ישמעאל הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים [16]אף כל צמר ופשתים [17]אמר אביי והאי תנא דבי רבי ישמעאל [18] מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר׳ ישמעאל [19] בגד אין לי אלא בגד צמר מנין לרבות צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים והכלך והסריקין והשיראין מנין ת״ל או בגד:

תנו

אף כל צמר **ופשתים.** [20] דאי לאו האי טעמא לא מפיק ליה מהכנף [21] מין הכנף ור״ת ורש״י פסקו כרבא משום דהוא בתרא: **אף** כל צמר **ופשתים.** תימה מנא ליה דפליג דלמא שאני הכא דאיכא ייתורא דהכנף מין כנף דהכי נמי דרש פרק במה מדליקין (שבת דף מז.) מאו בגד שאר בגדים לתנא דבי רבי ישמעאל ויש לומר דלא דמי דהתם לא מפקינן בגד דקרא ממשמעותיה דלעולם בגד דקרא לא הוא אלא דמרבינן אף שאר [22] מינין אבל הכא אי דרשת מינה בשאר מינין מ״מ בגד דכתיב בריש הוי נמי שאר מינין וא״כ מפקת בגד ממשמעותא אי נמי י״ל דרבא לא דרש מיתורא מידי אלא משום דסבר בגדיהם כל בגדיהם משמע ועלה כתיב הכנף מין כנף שמדבר מן לילית ולפירוש זה על כרחין תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא: **אמר** אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל. פרק במה מדליקין (שם זה שם) אימא דהא מילתא ודאי ליה רבא התם: **בגד** אין לי אלא בגד צמר. פי׳ בקונטרס בנגעים כתיב וקשה מדא״כ [23] לריך לגרום לו בבגד דהכי כתיב [24] גבי נגעים ותו [25] דרשינן ליה למילתא אחריתי [26] ותו היכי יליפין מנגעים לרבא דהתם דלא מפקת מאידך תנא דבי רבי ישמעאל הא גבי נגעים ותו [27] דהתם משמע בפירוש הכי [28] ותו תנן בהדיא דשאר מינין לא מיטמו בנגעים נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל לכך לריך לפרש דבגדים הוא דכתיב (ויקרא יא) ותימה דא״כ אמאי איצטריך לאתויי עזה של עזים [29] דאיכא בגד מן הדק שבגדים של עזים וכן מוכח פרק ראשית הגז (מולין קלז.) דממעטו גיזה של שור מתמן לו ולא לשקו ופריך אלא מעתה עזה של עזים ליחייב אלמא לאו מכללו שק הוי והשתא נימא הא דתרבה לאחיי מהכא ג׳ על ג׳ בשאר בגדים ודין שק הוי ד׳ על ד׳: סדין

עין משפט נר מצוה

ג) א מיי׳ פ״ג מהלכות לילית הלכה ה׳ סמג עשין סז טור״ש ש״ע סי׳ ט סעיף ב: יד) ב מיי׳ שם הלכה ג ועיין בהשגות ובכ״מ טוש״ע שם סעיף ה:
טו) ג מיי׳ שם הלכה ה טוש״ע שם סעיף ב:
טז) ד מיי׳ שם הלכה ט טוש״ע שם סעיף ה:

מוסף רש״י

גדיל שנים. אי אפשר לעשות גדיל בפחות מארבע חוטין גדילין ארבעה. חוטין דמיעטן גדלין שנים וסמיך (בתרא טו) ונתנו על לילית הכנף פתיל. אמרה תורה עשה מהכנ׳ מרובע חוטין גדיל אחד דהוי לקי ד׳ חוטין כשתתנן בכנף הבגד (נבחות הנ״). ופותליהו מתוכו. שיהי תליין פתילין. אלא יעשה שני גדיל אלא קלת גדיל וקלת ענף (שם). השירארין. מעיל הנעשה משיער המשי והסריקין. עשוי מן המשי הרך המתמלא ומלוי כמשי וקורין לו בלעזיה״ם חייבין בציצית. ולא כתיב דאמר כל בגדי צמר ופשתים דוקא חייבין בלילית מדאורייתא, ת״ל מדרבנן (שבת כ.). כתיב הכנף מין כנף. דהאי כנף קרא יתירא הוא, דהא כתיב על כנפי בגדיהם והוה ליה למיכתב ונתנו על הלילית פתיל מכלת מין כנף. מין הטלית יהא הלילית, דהכי משמע לילית של כנף הבגד, ואם של בגד הבגד, לילית של משי הוא, ולילית מן הבגדים בתורה סתם. כגון כשומתת שלים ושומתת מת דכתיב כשומתת שלים לא בגד לא עור, וכמה וכל בגד וכל כלי עור, וכן כשבת זרע וכל בגד וכל עור אחר יהיה עליו שבת זרע ונו׳, ולילית על גבי בגדיהם ופרט לך הכתוב באחד מהן. כשומתת נגעים כלל בגבר אמר ומה לרבות כלל בגבר אמר ומה פרט. אף כל בגדים הסמוכים לגבר כמה תליו דהוא מין אב דאיתא אלא אמר ופשתים (שבת כז:). מפקא מאידך. כלומר מוצא הוא מסברת אחר תנא דפליג עליה דלשמעון דמרבי שאר בגדים לשומתת שלים (שבת כז:). ונוצה של עזים. קרי עזה על שם שאין נוחין לאוחם אלא מוכרחין (שם).

שיטה מקובצת

ב) ופותליהו מתוכו. פ״ה בלשון שני תנה אחיל ענף למטה. ראף על גב דגמרינן לקמן מצריצת [אין ציצית] אלא פתיל מיהו לא דעדיון מיבה אם הפתיל למעלה או למטה לכן הוצרך לומר ופותליהו מתוכו שיהא הפתיל למטה ועוד י״מ ופתליהו מתוכו לאחר שיתחוב הד׳ חוטין בכנף כופלו כמין פתיל ויהא ח׳ חוטין: ג) אימא או צמר או פשתים. וא״ת לעיל נמי אמאי קאמר ופלינא דרב נחמן לימא כי קאמר רב יהודה או צמר או פשתים י״ל שהאמורא הרי לו לפרש דבריו כי היכא דלא תיפוק חורבה. תו״ה: ג) הן עצמן במינן: ד) ורב נחמן דאמר כתנא דבי ר״י: ה) ר׳ ישמעאל מפיק מאידך: ו) בגד. שכת דף כ״ו ריבמות דף ד׳: ז) לך הוה משמע: ח) יהו שמונה חוטין הס״ד ומה״ד של פשתן אוחם חוטים של לבן אם הם של פשתן מהו ס״פטרו לבגד דצמר עם החבלה ואע״ג: ט) כיון החבלה. שני חוטין והחבלה דעמרא ניגהו: י) מאותן הגים הוא בית התולעת שמצוי במשי: יא) ציצית מהן בטליה: יב) ר׳ ישמעאל דאמר אין חייבין בציצית: יג) ופרט לך הכתוב גבי נגעים: יד) אידך תנא מרבה: טו) או בבגד: טז) והתנא גדילים למניינא הוא דאתא. תימה כאי א) דחקו כי גדיל או פתיל ליכא רב גדיל ופתיל בעינן וי״ל דאר״י דטעמיה דרבה בר בר חנה משום דכתיב בפרשה אחת גדיל ולא כתיב פתיל ובפרשה אחרת כתיב פתיל ולא כתיב גדיל אלמא אין זה מעכב זה ואשמועינן רב דש״כ ילפינן זה מזה ומה שאמר בזה צריך כזה דהא קמן דדרשינן גדילים למניינא הנם בפתיל בעינן למניינא אע״ג דלא כתיב ביה אלא ש״מ דילפינן מהדדי להצריך לזה מה שאמר בזה ובכתוב אחרות

מסורת הש״ס

ב) (יומא ה:, ועי״ש ובכ״מ ובתוספות), ג) פסיל עשה. ל״ק, ג) שבת כ:, ד) שבת מז: מיר מח, (יומא ד:), ה) שבת כו: (יומא ד:, ו) שבת מז:, ז) גדילים ריסיו. ל״ק, ח) ותכלה. ל״ק, ט) תכלת מעמר. ל״ק, י) ל״מ כמינן, כ) דמיגס. ל״ק, ל) (בתרבה טון), מ) פתיל כלל. ל״ק, נ) פתילים. ל״ק, ס) תנא דמסולבו תנאי׳ מוכחת לפתח סי׳. ל״ק, ע) אבל מהאי טעמא לא מיתי מהכנף. ל״ק, פ) דכפרק כמה אשה יולאה לרשות. ל״ק, צ) ריש״ל דהאי לא בגד לא מיבע בגנעים עיין שם בחוס׳ ד״ה נפקא ליה מלא בגד. ק) דהתם לא משמע הכי דתנן בהדיא דשאר. ל״ק, ר) עיין רש״ק, ש) דשיטין בגדים מן הדק. ל״ק.

תורה אור השלם

1. גדלים תעשה לך על ארבע כנפות בסותך אשר תכסה בה: דברים כב יב
2. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת:
במדבר טו לח
3. לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו:
דברים כב יא

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה הן כי עשה אותן לילית: (ב) ד״ה אלא כי דפטר:

לעזי רש״י

פלוריל״ל [פולצי״ל]. סמלת של משי גולמי (העשויה מהחלק החיצוני של הגולם).

רבינו גרשום

תכילתא. ופסול: חוטי צמר פוטרין בטלית של פשתן. רכיון דתכלת מעמרא הוא דפטר של פשתים: כולן. השירארין והכלך והסריקין חוטי צמר ופשתים פוטרין כהן ביחד: הן. בעצמן השירארין: במינן פוטרין. אם הציצית הוא של מינן פוטרין: אלא אי אמרת דאורייתא ציצית דצמר ופשתי׳ הוא דפטרי ולאו ציצית דשאר מינין: כדרבא דסבר דמדאורי׳ נמי ציצית דשאר מינין פוטרין במינו דרבא רמי כתיב בר: ורב נחמן דאמר שיראים פטורין מן הציצית מדאורייתא אמר כדתנא דבי ר׳ ישמעאל הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם כגון על כנפי בגדיהם וכגון גבי שרצים וכל כלי עץ או בגד ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים. גבי נגעים דכתיב בבגד צמר או בבגד פשתים:

שיטה מקובצת (המשך)

כתבו תי״ל דפסחבוא דשמעא דרבה בר בר חנה דכיון דשתי פרשיות הרי כמו ריבוי אחר ואתא למעט ולומר דבחדא סני לא בעינן תרוייהו. וא״ל רב לייזר דאמרת כיון דכתיב בשתי פרשיות לא מעכבי להו אלא הא דאמר גדילים [למניינא] מנא לך בפתיל מניינא הרי אתה מודה לי שצריך מניינא אלמא אתה צריך למילף פתיל מגדיל וא״כ בכאן דכתיב אחדדי דמי ובעינן תרוייהו כך תירץ

דרים ובגליון כתוב דמסחבוא שמעא דרבה משום דכתיב בשתי פרשיות הרי כמו ריבוי אחר ואתא למעט ולומר דבחדא סני ורב סבר דבעינן פתיל דהוא גדיל למניינא ולא לריבוי אחר ריבוי ע״כ גליון; יח) רש״י ור״ת פסקו כרבא דדרים הכנף מין כנף ושיראין וכלך וסריקין כולן חייבים בציצית מן התורה ומינו פוטר בהן וצמר ופשתים פוטרין בין במינם בין שלא במינם אע״ג דאאמר לעיל צמר בשל פשתן ופשתן בשל צמר היינו דוקא כשהיה להם תכלת שניהנה לדחות משום תכלת אבל השתא שאין לנו תכלת לא ניתנה לדחות כלל ואסור לתלות ציצית צמר בבגד פשתים וציצית פשתים בבגד צמר כר״ל לקמן דאמר דבל היכא דאיכא עשה כו׳ והנא אפשר לקיים שניהם דכך לי צמר כפשתים כיון דאין לנו תכלת ואע״ג דלדידהו נמי חוטי פשתן פוטרים בבגד צמר אע״ג דאפשר לקיים שניהם ולעשות כולן צמר מיהו כיון דלדידהו ניתן לדחות צמר כפשתן משום תכלת ניתן לדחות נמי פשתן בצמר אבל לדידן לא ניתן לדחות כלל; יט) אף שאר כנף אבל; כ) נגי נגעים ועוד דהא מאי בגד מרבה כל בגדים ובכמ״ נגעים משמע בהדיא דאינו מטמא בנגעים אלא בגד צמר ופשתים בלבד. תוס׳ אחרות:

א) תולי ל״ל מאי דוחקיה דרב למימר דגדילים למניינא ולא למדרש דלו גדיל לו פתיל וכו׳.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com